

Bożena Lech-Jabłońska
Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie

KANONY OPRACOWANIA RZECZOWEGO W BIBLIOGRAFII LUBELSZCZYNY WCZORAJ I DZIŚ

**Canons of the preparation of subject indexes
in the *Bibliography of Lublin Region* past and present**

**Каноны предметной обработки
в *Библиографии Люблинского региона* вчера и сегодня**

Słowa kluczowe: *Bibliografia Lubelszczyzny*, bibliografia regionalna, Deskryptory Biblioteki Narodowej, indeks przedmiotowy, Język Hasel Przedmiotowych Biblioteki Narodowej, norma bibliograficzna, opracowanie rzeczowe, sprawność informacyjna, standard, użytkownik bibliografii regionalnej

Key words: Bibliography of the Lublin Region, regional bibliography, Descriptors of the National Library of Poland, alphabetical index, Subject Heading Language of the National Library, bibliographic standard, the preparation of subject indexes, informational effectiveness, standard, regional bibliography user

Ключевые слова: *Библиография Люблинского региона*, региональная библиография, Deskрипторы Национальной библиотеки, тематический указатель, язык предметных записей Национальной библиотеки, библиографическая норма, предметная обработка, эффективность информации, стандарт, пользователь региональной библиографии

Kanon, norma, standard to terminy pokrewne, oznaczające stosowanie pewnych zasad, wzorców, wymagań, przyjętych w danej epoce, środowisku¹. Na temat standaryzacji i normalizacji w bibliografii wypowiedzieli się teoretycy i praktycy, na konferencjach, spotkaniach i ogólnopolskich naradach bibliografów nawoływano do stosowania norm i standardów. Na potrzeby niniejszego artykułu zostaną przytoczone definicje za J. Packiem, który pisze:

„Norma to pewien wzorzec, obowiązujący lub zalecany do przestrzegania, uchwalony przez wyspecjalizowane instytucje, zazwyczaj utrwalony formalnie w odpowiedniej dokumentacji, określający minimalny zestaw zasad, specyfikujący, w jaki sposób należy wykonywać dany przedmiot

---

¹ *Słownik języka polskiego PWN*, [dostęp: 1 X 2017], <<https://sjp.pwn.pl/szukaj/norma.html>>.

lub świadczyć usługę. Natomiast standard to utarty, wypracowany przez daną społeczność zbiór reguł, pewien zadowalający poziom, do którego można aspirować, ale też kryterium oceny, miar i porównań².

Opracowanie rzeczowe ma za zadanie określenie zawartości treściowej dokumentów. Celem jest podanie tematów, o których traktuje dokument. W artykule zostanie przeanalizowana *Bibliografia Lubelszczyzny* pod kątem stosowania standardów w opracowaniu rzeczowym.

Normy i standardy są uznawane i respektowane w bibliotekarstwie, a w codziennej pracy bibliografa wręcz nieodzowne. Stosowanie norm i standardów w bibliografii regionalnej jest niezwykle istotne. Stanowi o jej poprawności, sprawności informacyjnej, a także otwiera drogę do współpracy z innymi placówkami, w tym – do wymiany danych. Zasadniczą kwestią jest sprostanie oczekiwaniom użytkowników, dla których proste, klarowne i konsekwentnie stosowane zasady są ogromnym ułatwieniem w korzystaniu z bibliografii.

***Bibliografia Lubelszczyzny* – bibliografia regionalna o charakterze ogólnym**

Tworzenie *Bibliografii Lubelszczyzny* zainicjowano w 1963 r. Jest to bibliografia regionalna o charakterze ogólnym. Jej zakres tematyczny jest nieograniczony, uwzględnia piśmiennictwo dotyczące wszystkich dziedzin życia regionu. Ewidencjonuje dokumenty nie tylko w języku polskim, ale także w innych językach (pod warunkiem, że ich treść dotyczy regionu). Uwzględnia prace autorów piszących o regionie, niezależnie od ich narodowości, pochodzenia i miejsca zamieszkania. Znaleźć w niej można publikacje wydane na terytorium Polski, a także poza jej granicami (lubliniana zagraniczne). Chronologicznie rejestruje produkcję wydawniczą od 1801 r. po dzień dzisiejszy³. W *Bibliografii Lubelszczyzny* są rejestrowane wydawnictwa zwarte (opisywane jako całość, prace zbiorowe z adnotacją zawartościową, fragmenty bibliograficzne), wydawnictwa ciągłe (dzienniki, czasopisma regionalne i lokalne, kalendarze, informatory), artykuły (artykuły z czasopism, pojedyncze referaty z prac zbiorowych), dokumenty kartograficzne (atlasy, samoistne wydawniczo mapy i plany), ważniejsze dokumenty życia społecznego (m.in. katalogi wystaw, programy imprez) oraz dokumenty elektroniczne (zarówno zapisane na fizycznym nośniku typu płyta CD, DVD, jak i dostępne online). Przeznaczona jest dla szerokiego spektrum odbiorców: od pracowników naukowych, regionalistów, pracowników administracji, gospodarki, instytucji kultury, mediów i oświaty, po studentów oraz uczniów szkół średnich. Z tego wynika zestaw materiałów kwalifikowanych do bibliografii: są to opracowania naukowe, publikacje popularnonaukowe, referaty, uchwały, obwieszczenia, zarządzenia, biografie, pamiętniki i wspomnienia, wywiady, recenzje książek i spektakli teatralnych, sprawozdania, polemiki i uzupełnienia, a wyjątkowo, ze względu na ważność poruszanych zagadnień, także reportaże, przemówienia, listy.

² J. Pacek, *Bibliografia w zmieniającym się środowisku informacyjnym*, Warszawa 2010, s. 137.

³ *Bibliografia Lubelszczyzny 1801–1944; Bibliografia Lubelszczyzny 2000–2004; Bibliografia Lubelszczyzny 2005–2017* – bazy dostępne online na stronie internetowej Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie (dalej: WBP w Lublinie), [dostęp: 4 X 2017], <<http://hieronim.wbp.lublin.pl/cgi-bin/makwww.exe>>; *Bibliografia Lubelszczyzny 1944–2000*, t. 1–10, Lublin 1967–2009.

Bibliografia Lubelszczyzny jest bibliografią selekcyjną. Stosuje selekcję merytoryczną, wartościującą, która polega na ocenie treści dokumentu. Mimo to rejestruje wiele dokumentów, które nigdy nie będą odnotowane w żadnej innej bibliografii. W odniesieniu do tych dokumentów jest bibliografią prymarną i stanowi uzupełnienie bibliografii narodowej.

Opracowanie rzeczowe

Bibliografia Lubelszczyzny z założenia miała odpowiadać aktualnie obowiązującym standardom opracowania, zarówno formalnego, jak i rzeczowego. Kolejne zespoły redakcyjne dbały o to, aby metodycznie była zgodna z aktualnie obowiązującymi normami bibliograficznymi i uwzględniała międzynarodowe trendy⁴. Zmiany kanonów są zauważalne w kolejnych drukowanych tomach *Bibliografii*. W tomie za lata 1976–1980 zmieniły się zasady opisu bibliograficznego książki i czasopisma. We wstępie czytamy:

„Nowy opis bibliograficzny książki został oparty na normie PN-82/N-01152.01, która wprawdzie obowiązuje od 1 stycznia 1984 r., ale »Przewodnik Bibliograficzny« zastosował ją już w 1976 roku. Czasopisma jako całości opisano na podstawie projektu normy bibliograficznej czasopisma (Międzynarodowy znormalizowany opis bibliograficzny ISBD(S) / tł. Krystyna Pieńkowska ; red. Maria Lenartowicz // *Prz. Bibl.* – 1979, z. 1, s. 19–77)»⁵.

Natomiast w tomie za lata 1996–1997 i następnych zastosowano nowe zasady opisu bibliograficznego artykułu zgodnie z normą PN-N-01152-2, która obowiązuje od 1997 r.

Z taką samą dbałością podchodzono do uwspółcześniania opracowania rzeczowego. W bibliografii regionalnej jest ono niezwykle ważne i musi odpowiadać nie tylko standardom, ale także oczekiwaniom użytkowników. Stąd nieustające dyskusje i liczne zmiany wprowadzane na przestrzeni minionych dziesięcioleci. Wszak poszukiwania, prowadzone przez użytkowników bibliografii regionalnych, dotyczą zazwyczaj konkretnych tematów, zagadnień. Kwerendy to w większości pytania o dzieje miejscowości, instytucje, zakłady pracy, szkoły, ale też kluby sportowe, festiwale, imprezy, osoby czyli to wszystko co składa się na obraz dokonania lokalnych społeczności. Twórcy bibliografii regionalnych przykładali i nadal przykładają wagę do właściwego i szczegółowego charakteryzowania rzeczowego gromadzonych materiałów bibliograficznych. Z jednej strony służy temu sam układ bibliografii – układ systematyczny, który pozwala na rozbudowywanie lub zawężanie schematu zgodnie ze zgromadzonym materiałem. Ramowy schemat dla bibliografii regionalnych

⁴ Początkowo były to normy: PN/N-01152 : Opis zasadniczy w bibliografii bieżącej dziedzin i zagadnień; PN-57/N-01158 : Skróty wyrażen typowych w opisie bibliograficznym i katalogowym; PN/N-01150 : Skróty tytułów czasopism; PN-73/N-01159 : Indeksy do bibliografii. Z upływem czasu normy zmieniały się. Obecnie obowiązujące normy: PN-73/N-01152.00 : Opis bibliograficzny. Postanowienia ogólne; PN-82/N-01152.01 : Opis bibliograficzny. Książki; PN-N-01152-2 : Opis bibliograficzny. Wydawnictwa ciągłe; PN-N-01152-5 : Opis bibliograficzny. Dokumenty kartograficzne; PN-85/N-01158 : Skróty wyrazów i wyrażen w opisie bibliograficznym; PN-N-01178 : Zasady skracania tytułów wydawnictw ciągłych; PN-ISO 9 : Transliteracja znaków cyrylickich na znaki łacińskie; normy odnoszące się do hasła opisu bibliograficznego.

⁵ T. Żabińska, B. Lech-Jabłońska, *Przedmowa*, w: *Bibliografia Lubelszczyzny 1976–1980*, Lublin 2004, s. 9.

i lokalnych podano w poradnikach bibliograficznych, opublikowanych w latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych XX w.⁶ i modyfikowano z biegiem lat, dostosowując do bieżących potrzeb. *Bibliografia Lubelszczyzny* składa się z 16 działów głównych. Każdy dział dzieli się na poddziały niższych stopni o coraz węższym zakresie treściowym. Struktura i liczba poddziałów zależy od tematyki zgromadzonych materiałów bibliograficznych, ich ilości oraz specyfiki regionu. Niektóre działy (jak: V „Etnografia”; VI „Zagadnienia gospodarcze”) są bardzo rozbudowane i dzielone wielokrotnie na poddziały niższych stopni, a inne (jak: dział IX „Wojsko. Obrona cywilna”) nie potrzebują wyodrębniania węższych zagadnień. Opisy bibliograficzne są zapisane w odpowiednich działach i poddziałach, które są ze sobą logicznie powiązane. Ponadto stosuje się system odsyłaczy, ułatwiających poszukiwania.

Bibliografia regionalna reaguje nie tylko na zmiany metodyczne, ale także na przemiany rzeczywistości. Analizując kolejne tomy *Bibliografii Lubelszczyzny* można bez trudu zauważyć, jakie zmiany zachodziły w życiu społecznym, politycznym, gospodarczym i naukowym regionu. Są one widoczne w tematyce opisywanych dokumentów, ale można je dostrzec także na poziomie schematu (spisu treści). Działy główne pozostają takie same we wszystkich tomach, ale już w strukturze poddziałów są widoczne różnice sygnalizujące przeobrażenia realiów życia. Wprowadzano poddziały, które informują o nowych zjawiskach, ważnych wydarzeniach czy kierunkach rozwoju regionalnego. Przykładem może być poddział „Przekształcenia własnościowe”, który wprowadzono dopiero od tomu za lata 1991–1995, gdyż przed transformacją ustrojową zagadnienie prywatyzacji przedsiębiorstw nie występowało. Od tomu za lata 1996–1997 wyodrębniono piśmiennictwo poświęcone „Automatyzacji i komputeryzacji”, a w 2000 r. „Promocji i reklamie”. Wymienione powyżej aktualizacje dotyczą Działu VI „Zagadnienia gospodarcze”. Najbardziej dynamiczne modyfikacje zaszły w Dziale VII, poświęconym społecznym zagadnieniom społecznym i politycznym. Wprowadzono nowe poddziały: „Strajki”, „Przemiany społeczno-polityczne (od lipca 1980 r.)”, „Stan wojenny”, „Patriotyczny Ruch Odrodzenia Narodowego”.

Ze względu na brak materiałów bibliograficznych, wynikający z likwidacji jednostek organizacyjnych, zakładów pracy czy zaniku jakiegoś zjawiska – eliminowano niektóre poddziały. Egzemplifikacją jest, wspomniany już, Dział VI, gdzie zrezygnowano z poddziałów „Przemysł odzieżowy” oraz „Przemysł włókienniczy (od 1996–1997)”, ponieważ upadły kolejne zakłady przemysłowe i drastycznie spadła ilość materiałów bibliograficznych. Z Działu XVI usunięto poddział „Biblioteki związkowe, zakładowe i inne” (od tomu 1991–1995), ponieważ w regionie zamknięto większość bibliotek tego typu, a o zachowanych nie publikowano wiadomości.

Kolejna ścieżka poszukiwań rzeczowych w bibliografii regionalnej to indeks przedmiotowy, który wykazuje w kolejności alfabetycznej tematy publikacji zarejestrowanych w bibliografii. W tomach za lata 1944–1999 jest to indeks przedmiotowy, nazywany obecnie indeksem przedmiotowym „starego typu”. Indeks ten wykazuje tematy dokumentów zarejestrowanych w bibliografii (tożsame z nagłówkami działów i poddziałów), nazwy osobowe, geograficzne oraz nazwy organizacji i instytucji stanowiących przedmiot opracowania. Indeks przedmiotowy pokazuje zagadnienia opisane w dokumentach z innej strony niż schemat bibliografii (spis treści): jest

---

⁶ M. Dembowska, *Rodzaje bibliografii*, Warszawa 1953; *Bibliografia. Poradnik metodyki bibliograficznej*, Warszawa 1960; *Metodyka bibliograficzna. Poradnik dla autorów bibliografii specjalnych*, red. H. Hleb-Koszańska, M. Dembowska, H. Sawoniak, Warszawa 1963.

bardziej szczegółowy, a abecedowe uszeregowanie haseł ułatwia przeszukiwanie. Zapis w indeksie składa się z hasła, określników i wskaźnika cyfrowego, odsyłającego do numeru pozycji w zbiorze głównym bibliografii. Nazwy określników były równe nazwom działów głównych i niektórych poddziałów. Indeks odsyła do numeru pozycji w zbiorze głównym bibliografii. W indeksie wykorzystywano również system odsyłaczy, które kierowały od formy odrzuconej do terminu, przyjętego za właściwe hasło przedmiotowe (np. od drugiego członu nazwiska, potocznej nazwy instytucji, imprezy). Sprecyzowanie właściwej formy hasła i określenie odsyłaczy było zadaniem bibliografów. Dokonywano tego na bieżąco w momencie układania indeksu przedmiotowego. Na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX w., przez pewien czas próbowano tworzyć na bieżąco kartkowe odpowiedniki dzisiejszych kartotek wzorcowych, w których zapisywano hasła korporatywne: nazwy instytucji, organizacji, zakładów itp. Inicjatywa nowoczesna – jak na tamte lata – została zarzucona ze względu na brak odpowiedniej liczby pracowników.

Język Haseł Przedmiotowych Biblioteki Narodowej w *Bibliografii Lubelszczyzny*

Od stycznia 2000 r. w WBP w Lublinie zdecydowano się wprowadzić automatyzację do prac nad bibliografią regionalną. Odtąd *Bibliografia Lubelszczyzny* jest opracowywana w programie bibliotecznym MAK. W latach 2000–2004 stosowano format MARC BN, a od 2005 r. format MARC21. W trakcie wprowadzania zmian pomocne były instrukcje, opracowane przez Grupy Robocze, powołane w ramach Zespołu ds. Bibliografii Regionalnej, który działa przy Zarządzie Głównym Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich (dalej: ZG SBP). Efektem pracy grup było opracowanie struktury rekordu dla różnych typów dokumentów opisywanych w bibliografiach regionalnych, formatów wydruku bibliografii regionalnej i przygotowanie instrukcji, które przyspieszyły wdrażanie automatyzacji bibliografii regionalnych. Instrukcje dotyczyły formatu MARC BN (1999)⁷, a następnie MARC21 (2003)⁸.

Wraz z zastosowaniem w pracach bibliograficznych automatyzacji, zrezygnowano z dotychczasowego indeksu przedmiotowego. Opis rzeczowy dokumentu stał się charakterystyką wyszukiwawczą, sporządzaną na podstawie Słownika Języka Haseł Przedmiotowych Biblioteki Narodowej (dalej: JHP BN). Jest to język informacyjno-wyszukiwawczy, którego słownictwo tworzą tematy i określniki. Oparto go na języku naturalnym, dostosowanym do reguł JHP. Hasła przedmiotowe, odzwierciedlające treść dokumentu, są złożone z tematu (hasło przedmiotowe proste) lub tematu i określnika/określników (hasło przedmiotowe rozwinięte). Temat jest wyrażeniem samodzielnym składniowo, stoi na pierwszym miejscu hasła przedmiotowego i nazywa wybrany przedmiot dokumentu (odzwierciedla treść). Natomiast określnik to wyrażenie niesamodzielne składniowo, stojące po temacie, a jego zadaniem jest dookreślenie tematu lub innego określnika. Określniki wprowadzają porządek, tworzą grupy zagadnień szczegółowych w obrębie tematu. Liczba określników jest ściśle określona, należy je stosować dokładnie według Słownika JHP BN. Kolejność elementów w hasłach przedmiotowych jest ustalona zgodnie z regułami gramatyki języka haseł przedmiotowych.

W bazach REGION, dostępnych online, czytelnicy mogą dokonywać poszukiwań rzeczowych przez dwa indeksy: indeks temat (przedmiotowy – pełne,

⁷ B. Bartoszewicz-Fabiańska, J. Słowik, P. Boczkowski, J. Swianiewicz, *Adaptacja formatu MARC BN dla potrzeb bibliografii regionalnej*, Warszawa 1999.

⁸ B. Bartoszewicz-Fabiańska, M. Janowska, K. Janczewski, J. Słowik, *Adaptacja formatu MARC21 dla bibliografii regionalnej*, Warszawa 2003.

rozwinęte hasła przedmiotowe) oraz indeks prezentujący w jednym ciągu tematy i określniki. Aby bazy były sprawne informacyjnie już w 2000 r. poczyniono ustalenia, które pozwoliły na jednolite opracowanie rzeczowe w *Bibliografii Lubelszczyzny*⁹. W pierwszych latach opierano się na metodyce „Przewodnika Bibliograficznego”. Od 2006 r. bliższa stała się metodyka „Wspólnej Bazy Artykułów z Gazet i Tygodników”. Baza jest współtworzona przez Bibliotekę Narodową, wojewódzkie biblioteki publiczne i wybrane biblioteki pedagogiczne¹⁰. Zawiera opisy bibliograficzne artykułów z czasopism, a właśnie artykuły stanowią znakomitą większość materiałów bibliograficznych rejestrowanych w bibliografii regionalnej. Nie bez znaczenia jest też fakt, że w WBP w Lublinie za współpracę z BN w tym zakresie jest odpowiedzialny zespół Działu Bibliografii Lubelszczyzny i Wiedzy o Regionie. Wspólne prace stały się impulsem do bieżącego wprowadzania również w *Bibliografii Lubelszczyzny* nowych ustaleń metodycznych.

W *Bibliografii Lubelszczyzny* hasła przedmiotowe są budowane zgodnie z zasadami JHP BN. Podjęto jednak decyzję o szerokim stosowaniu odsyłaczy w postaci terminów odrzuconych (MARC BN – podpole „z” w polu 600; MARC21 – pole 653), które czytelnikowi mogą się wydawać bardziej odpowiednie, popularne. Dzięki temu wyszukiwanie może być pełniejsze. Takie rozwiązanie było konieczne z uwagi na to, że w programie MAK rekordy bibliograficzne nie są powiązane z kartotekami haseł wzorcowych.

Większość rekordów bibliograficznych jest wykonywana z autopsji¹¹, a więc i charakterystyki rzeczowe również są dziełem pracowników Działu Bibliografii Lubelszczyzny i Wiedzy o Regionie. Należy jednak podkreślić, że w opisach bibliograficznych, przejmowanych z bieżącej bibliografii narodowej i innych, dostępnych online, katalogów i bibliografii, hasła przedmiotowe są uszczegóławiane. Hasła nadawane przez BN dla użytkowników bibliografii regionalnej są zbyt ogólne, nie dają odpowiedzi na konkretne, czasem drobiazgowo zapytania. Zasoby tematów i określników JHP BN przejęto w całości. Natomiast brakujące tematy geograficzne, korporatywne i osobowe, charakterystyczne dla regionu, są formułowane przez lubelskich bibliografów z zachowaniem zasad JHP BN.

W *Bibliografii Lubelszczyzny* charakterystykę rzeczową dokumentu stanowi wielokrotny opis przedmiotowy. Większość dokumentów otrzymuje po kilka haseł przedmiotowych. Z reguły są to hasła przedmiotowe rozwinęte. Szczególną uwagę zwraca się na hasła geograficzne, traktowane obligatoryjnie. Ułatwiają one wybór opisów dotyczących poszczególnych powiatów, gmin czy miejscowości – w związku z tym jest w nie zaopatrywany każdy opis bibliograficzny. Wprowadzono odstępstwa od zasad, obowiązujących w JHP BN. Przykładowo: temat „Lublin” nie otrzymuje dopowiedzenia „woj. lubelskie”; miejscowości, nie będące siedzibą powiatu, w dopowiedzeniu lokalizującym mają nazwę województwa oraz nazwę powiatu, na terenie którego znajdują się; obok dopowiedzenia „okręg” stosuje się również „po-

⁹ B. Lech-Jabłońska, *Zastosowanie Języka Haseł Przedmiotowych Biblioteki Narodowej w Bibliografii Lubelszczyzny. Założenia i refleksje*, w: *Opracowanie rzeczowe*, red. J. Woźniak-Kasperek, P. Bierczyński, Warszawa 2006, s. 82–88.

¹⁰ Porozumienie o współpracy w zakresie tworzenia wspólnej bazy danych artykułów z gazet i tygodników między Biblioteką Narodową w Warszawie i Wojewódzką Biblioteką Publiczną im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie, z dnia 31 XII 2005 r. (z późn. zm.) [dokument w posiadaniu WBP].

¹¹ W bazie *Bibliografii Lubelszczyzny 2005–2017* opisy bibliograficzne kopiowane z innych baz bibliograficznych i katalogów bibliotecznych stanowią ok. 5%, a w bazie *Bibliografii Lubelszczyzny 1801–1944* – ok. 11% ogólnej liczby rekordów (stan na 4 X 2017 r.).

wiat”, „gmina” dla dokumentów o współczesnych zagadnieniach gospodarczych, administracyjnych.

Równie ważne w bibliografii regionalnej są hasła korporatywne. Występują one w postaci nazwy ciał zbiorowych (instytucje, stowarzyszenia, towarzystwa regionalne, szkoły podstawowe, średnie i wyższe, teatry, organizacje), ale także w postaci nazw imprez odbywających się w regionie lub regionu dotyczących (konferencje, zjazdy, konkursy, festiwale, targi). Tego typu hasła są z reguły hasłami prostymi, nie otrzymują określników, a jedynie dopowiedzenia, lokalizujące w czasie i przestrzeni. Na opis przedmiotowy dokumentu omawiającego imprezę czy lokalne ciało zbiorowe składają się, obok hasła korporatywnego, hasła geograficzne oraz rzeczowe ogólne, które mają za zadanie wskazać związek z dziedziną życia.

Historię i dzień dzisiejszy lokalnych społeczności tworzą mieszkańcy. Hasła osobowe są zatem bardzo znaczące. Otrzymują je opisy takich dokumentów jak: biografie, wspomnienia, pamiętniki, ale także informacje o laureatach konkursów, zmianach kadrowych na stanowiskach itp. Poza hasłem osobowym w opisie rzeczowym tego typu dokumentów występuje hasło rzeczowe ogólne (sugeruje związek osoby z dziedziną wiedzy, życia kulturalnego, społecznego, gospodarczego), hasło geograficzne (wskazuje związki osoby z miejscowością lub regionem), a także hasło formalne (informuje o typie opisywanej publikacji: Biografie, Pamiętniki polskie itp.).

JHP BN zmieniał się w przeciągu ostatnich kilkunastu lat, dostosowywał do oczekiwań czytelników. W dyskusjach poprzedzających wprowadzenie zmian, wskazywano niedoskonałości JHP BN: pozorną naturalność, sztuczność i zbyt skomplikowaną dla użytkowników gramatykę, trudne odstępstwa od reguł, czasochłonne oraz kosztowne opracowanie rzeczowe. Zapowiadano wieloetapową reformę¹². Najbardziej rewolucyjną zmianą było wprowadzenie w 2010 r. haseł formalnych, które zastąpiły, stosowane dotychczas, określniki formalne. Celem było uproszczenie opracowania i zmniejszenie liczby haseł przedmiotowych rozwiniętych, co w efekcie spowodowało większą czytelność indeksu przedmiotowego. Tematy formalne określają gatunki i rodzaje sztuki, literatury lub typ opisywanego dokumentu¹³. W *Bibliografii Lubelszczyzny* wprowadzono tematy formalne bardzo szybko od ich ogłoszenia, bo już w lipcu 2010 r.¹⁴ Początkowo stosowano je w rekordach bieżąco wprowadzanych do baz. Natomiast w rekordach już znajdujących się w bazie poprawki wprowadzono sukcesywnie. Było to niezbędne dla uzyskania jednolitości bazy, a tym samym podniesienia jej sprawności informacyjnej. Dostosowano się też do zaleceń Komisji ds. JHP BN, która ustaliła listę określników jakie mogą być stosowane po hasłach osobowych. W całej bazie usunięto z pola 600 określniki: biogra-

¹² Protokół z XXVI Spotkania Zespołu ds. Bibliografii Regionalnej przy ZG SBP, Biblioteka Narodowa w Warszawie, 17–18 maja 2010 r. [mps w posiadaniu WBP Lublin].

¹³ A. Stolarczyk, *Rzeczowe opracowanie zbiorów regionalnych na przykładzie wybranych dokumentów życia społecznego*, w: *Biblioteka skarbnicą wiedzy o regionie. Materiały z ogólnopolskiej konferencji, Zamość 19 maja 2011 r.*, red. D. R. Kawałko, Zamość 2011, s. 33.

¹⁴ Praktykę stosowania tematów formalnych w bibliografii regionalnej omawiano właśnie na przykładzie *Bibliografii Lubelszczyzny* na XXVIII Spotkaniu Zespołu ds. Bibliografii Regionalnej ZG SBP, które odbyło się 15 IV 2011 r. w Warszawie, zob.: B. Lech-Jabłońska, *Tematy formalne w Bibliografii Lubelszczyzny* [mps w posiadaniu autorki]; też, *Bibliografia regionalna w kręgu zainteresowania Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich (wkład lubelskich bibliotekarzy-bibliografów w prace zespołów ds. bibliografii regionalnej)* [w druku, mps w posiadaniu autorki].

fia, małżeństwo, nobilitacja, lustracja, mecenat, psychologia, filozofia, twórczość, etyka, ideologia, wystawy, popularyzacja.

Dalszych etapów reformowania JHP BN już nie przeprowadzono. Od 31 XII 2016 r. Słownik JHP BN nie jest już aktualizowany. Biblioteki posługujące się nim w bibliografiach i katalogach bibliotecznych mogą nadal z niego korzystać ze świadomością, że jest to wersja archiwalna.

Deskryptory Biblioteki Narodowej – przyszłość opracowania rzeczowego

Z dniem 1 I 2017 r. Biblioteka Narodowa wprowadziła w swoich bazach nowy sposób opracowania rzeczowego – Deskryptory Biblioteki Narodowej (DBN). Na stronie biblioteki czytamy:

„Deskryptory Biblioteki Narodowej są językiem informacyjno-wyszukiwawczym, wykorzystywanym zarówno w opisie przedmiotowym, jak i formalnym, opartym na słownictwie dotychczas stosowanego języka haseł przedmiotowych Biblioteki Narodowej (JHP BN). Główną nowością jest podzielenie haseł na mniejsze jednostki, stanowiące oddzielne punkty dostępu. Umożliwia to przejście z systemu prekoordynowanego (strategię wyszukiwawczą ustala z góry katalogujący) na system postkoordynowany (strategię wyszukiwawczą ustala sam użytkownik), a w rezultacie – pełne wykorzystanie możliwości systemu wyszukiwania fasetowego (użytkownik przeszukuje katalog, zawężając wyniki wyszukiwania przy pomocy różnych filtrów)”¹⁵.

Zatem deskryptory to słowa lub grupy słów, które opisują treść dokumentu na potrzeby bibliografii, katalogów lub systemów wyszukiwania informacji. Deskryptory występują samodzielnie bez żadnych określników. Charakterystyka wyszukiwawcza dokumentu jest rozbita na wiele elementów, zapisanych w polach grupy 3XX i 6XX, a także w polach 045 i 046. Oprócz dotychczas używanych pól z grupy 6XX zostały wprowadzone pola 380 (forma dzieła), 385 (odbiorca, przeznaczenie), 386 (przynależność kulturowa), 388 (czas powstania dzieła), 658 (deskryptor ujęciowy). Dokument jest zatem scharakteryzowany dogłębnie i wieloaspektowo.

Bibliografowie regionalni po raz kolejny muszą zmierzyć się z radykalnymi zmianami w obszarze opracowania rzeczowego dokumentów i rozważyć zasadność wprowadzenia tych zmian do swoich baz bibliograficznych. Kwestie te omawiano na trzech kolejnych Spotkaniach Zespołu ds. Bibliografii Regionalnej ZG SBP¹⁶.

Na 34. i 35. spotkaniu, Kacper Trzaska z Instytutu Bibliograficznego BN, przekonywał, że DBN są odpowiedzią na oczekiwania współczesnego użytkownika i najlepszą obecnie metodą opracowania rzeczowego. Ich funkcjonowanie jest zbliżone do zasad działania serwisów społecznościowych. Takich rozwiązań oczekuje

¹⁵ Deskryptory Biblioteki Narodowej, [dostęp: 1 X 2017], <<http://www.bn.org.pl/dla-bibliotekarzy/dbn>>.

¹⁶ Protokół z Ogólnopolskiej Konferencji „Bibliografia wobec wyzwań nowych technologii. 34. Spotkanie Zespołu ds. Bibliografii Regionalnej ZG SBP”, Kraków, 18–19 czerwca 2015 r.; Protokół z XXXV Ogólnopolskiego Spotkania Zespołu ds. Bibliografii Regionalnej ZG SBP „Nowe narzędzie indeksowania w bibliografii regionalnej”, Dolnośląska Biblioteka Publiczna im. Tadeusza Mikulskiego we Wrocławiu, 6–7 czerwca 2016 r.; Protokół z XXXVI Ogólnopolskiego Spotkania Zespołu ds. Bibliografii Regionalnej ZG SBP – „Bibliografie regionalne – w kręgu historii i współczesności”, Gdańsk, 20–21 czerwca 2017 r. [wszystkie maszynopisy w posiadaniu WBP Lublin].

współczesny użytkownik: informacji łatwo dostępnej, opartej na intuicyjnym wyszukiwaniu. Wynika to z tego, że zachowania informacyjne użytkowników są tożsame z zachowaniami charakterystycznymi dla portali społecznościowych. K. Trzaska podkreślił, że współpraca z bibliografami regionalnymi w zakresie rozwijania i wdrażania deskryptorów jest niezwykle ważna z uwagi na to, że bibliografie regionalne są źródłem terminów szczegółowych, a także większość materiałów w nich zgromadzona nie jest odnotowana w bazach BN. Należy jednak podkreślić, że zastosowanie DBN nie przyspieszy opracowania rzeczowego dokumentów. Natomiast zostanie osiągnięty podstawowy cel, tj. dostarczenie użytkownikom oczekiwanej informacji, ułatwienie dostępu do niej. Tezy te zdają się potwierdzać badania ankietowe przeprowadzone przez Dolnośląską Bibliotekę Publiczną we Wrocławiu, a mające na celu poznanie oczekiwań użytkowników bazy bibliografii regionalnej. Wnioski są jednoznaczne: użytkownicy oczekują prostego języka wyszukiwawczego („więcej słów kluczowych”), linków do pełnych tekstów dokumentów i porządku w bazie¹⁷. Zatem kolejny raz potwierdza się, że bibliografie regionalne muszą się przeobrażać, dostosowywać do świata tak, aby wyniki prac bibliograficznych były adekwatne do zmieniających się potrzeb odbiorców.

Wojewódzkie biblioteki w Krakowie i Kielcach już zdecydowały się na stosowanie deskryptorów w bibliografiach regionalnych. Zdaniem przedstawicielek tych bibliotek kilkumiesięczne doświadczenia pozwalają ocenić pozytywnie podjęte działania. Korzyści dla użytkowników są ewidentne. Jednakże nowy sposób opracowania jest bardziej czasochłonny¹⁸. Rodzi się pytanie: czy oznacza to konieczność zwiększenia liczebnego zespołów opracowujących bibliografie regionalne?

Zastosowanie DBN w *Bibliografii Lubelszczyzny* jest już przesądzone. Podobnie, jak wiele razy w przeszłości, tym razem też podjęto decyzję o konieczności podążania za nowymi kierunkami rozwoju bibliografii, unowocześniania prac bibliograficznych i dostosowywania do oczekiwań użytkowników. Warunkiem jest zakup nowego systemu bibliotecznego, który pozwoli na wyszukiwanie fasetowe.

Podsumowanie

Należy podkreślić, że standaryzacja i normalizacja w pracach nad bibliografią regionalną to podstawa jej merytorycznej i informacyjnej wartości. Bez standardów i norm bibliografia nie mogłaby wypełniać swoich podstawowych zadań, nie nadażałaby za zmianami, zachodzącymi w środowisku informacyjnym. Obecnie coraz częściej następuje wymiana i scalanie danych, dlatego tak ważne jest stosowanie tych samych przepisów odnośnie opisu (rekordu) bibliograficznego.

Praca bibliografów polega nie tylko na codziennym, systematycznym monitorowaniu regionalnych publikacji i opisywaniu ich. To również nieustanne dokształcanie się, obserwowanie zmian w metodyce, normalizacji i tendencjach rozwojowych współczesnego bibliotekarstwa. Na zauważenie zasługuje fakt, że *Bibliografia Lubelszczyzny* w ciągu blisko pięćdziesięciopięcioletniej historii jej istnienia, zawsze była prowadzona zgodnie z aktualnymi standardami, a szczególnie dbano o poprawność, łatwość dostępu i wygodę użytkownika. Ten kierunek należy kontynuować i podejmować kolejne działania w celu utrzymania wysokiego merytorycznego poziomu.

¹⁷ Protokół z XXXV Ogólnopolskiego Spotkania Zespołu ds. Bibliografii Regionalnej, dz. cyt.

¹⁸ Protokół z XXXVI Ogólnopolskiego Spotkania Zespołu ds. Bibliografii Regionalnej, dz. cyt.

Summary

This article presents the issue of the preparation of subject indexes in the Bibliography of the Lublin Region. This is a regional bibliography of a general nature, the beginnings of which date back to 1963. The preparation of subject indexes is an essential element in the description of documents qualified for a bibliography. The application of bibliographical norms and standards in this matter determines the correctness of a bibliography and its informational efficiency, and facilitates searching. The fundamental issue is to meet the expectations of the users, adjust the bibliography to their expectations and the changing reality. The article analyses the subsequent volumes and databases of the Bibliography of the Lublin Region with regard to application of norms and standards in the preparation of subject indexes. It is stated in the conclusion that in its almost fifty years of history the Bibliography of the Lublin Region was maintained in accordance with the current standards, with care for correctness, ease of access and the convenience of the user.

Резюме

В статье рассматривается вопрос предметной обработки в *Библиографии Люблинского региона*. Это региональная библиография, имеющая общий характер, начала которой относятся ещё к 1963 г. Предметная обработка является существенным элементом описания документов, квалифицирующихся в библиографию. Применение библиографических норм и стандартов имеет решающее значение для правильного оформления библиографии, её информационной точности и упрощает поиск. основополагающим вопросом является удовлетворение ожиданий пользователей, адаптация библиографии к их ожиданиям и изменяющейся действительности. В статье проанализированы поочерёдно все тома и базы *Библиографии Люблинского региона* с точки зрения применения норм и стандартов предметной обработки. В заключении утверждается, что *Библиография Люблинского региона* на протяжении своей около пятидесятипятiletней истории составлялась согласно актуальных стандартов, с заботой о точности, легкости поиска информации и удобстве для конечного пользователя.